

Rapportage bedrijfsinformatie weidevogelgebieden

Scholekster

Koeien dragen bij aan goed weidevogelbeheer

**Jaap van Os & Han Naeff – Alterra, Centrum Landschap
Henk Sierdsema – SOVON
Ron van 't Veer – Landschap Noord-Holland**

Wageningen, September 2008

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
2. Werkwijze	4
3. Resultaten.....	6
4. Aanbevelingen	9
Literatuur.....	10
Bijlage 1. Bestandsbeschrijving bedrijfsinfo weidevogels	11
Bijlage 2. Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2002 .	12
Bijlage 3. Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2006 .	15

De eindversie is gemaakt na verwerking van opmerkingen van de Kenniskring weidevogels. Deze opmerkingen zijn als volgt verwerkt:

- verbeteren van teksten;
- nader uitleggen van sommige aspecten;
- aanbevelingen voor nader onderzoek.

Daarbij zijn ook zelf gevonden tekstuele verbeteringen doorgevoerd.

Jaap van Os, Henk Sierdsema, Ron van 't Veer, 29 september 2008

1. Inleiding

Op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV) heeft Alterra een beknopt onderzoek uitgevoerd naar de kenmerken van landbouwbedrijven in verschillende weidevogelgebieden. Dit is uitgevoerd als Helpdeskvraag van Friso van der Zee (LNV-Directie Kennis, afdeling Platteland) binnen het Cluster Ecologische Hoofdstructuur van het BeleidsOndersteunend onderzoek dat Alterra uitvoert voor LNV.

Deze vraag sluit aan op het project Historische Datasets Weidevogels dat SOVON in nauwe samenwerking met Landschap Noord-Holland uitvoert voor LNV. Binnen dit project wordt nagegaan op welke kenmerken gebieden met stabiele weidevogel populaties verschillen van gebieden waar het aantal weidevogels achteruit gaat (Van 't Veer et al., 2008).

Uit recent onderzoek is gebleken dat diverse weidevogelgebieden aanzienlijk verschillen in de weidevogelstand: sommige gaan hard achteruit en in andere blijft het aantal weidevogels stabiel. Bij de stabiele gebieden is vaak sprake van een relatief groot aandeel 'zware' beheerspakketten. De vraag is welke agrarische bedrijfsvormen daarbij horen.

Als resultaat is deze beknopte rapportage gemaakt met overzichtstabellen & grafieken en een generaliserende interpretatie. Daarnaast zal SOVON in het project Historische Datasets weidevogels een uitgebreide rapportage maken van de bepaling van de gebieden, de andere kenmerken en de relatie met de weidevogelstand (Van 't Veer et al, 2008).

In paragraaf 2 is de gehanteerde werkwijze aangegeven. In paragraaf 3 zijn de resultaten beschreven. In paragraaf 4 zijn enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek opgenomen.

2. Werkwijze

De onderzoeksvraag kan beantwoord worden door de gegevens van de weidevogel gebieden via de Basis Registratie Percelen te koppelen aan GIAB (Geografische Informatie Agrarische Bedrijven). Het onderzoek heeft betrekking op een tweetal gebieden in Noord-Holland (Friesland is afgefallen). Door Landschap Noord-Holland en SOVON zijn weidevogelgebieden aangeleverd, die zoveel mogelijk uniform zijn voor weidevogelstand, beheer, waterhuishouding en andere ruimtelijke omstandigheden. Het betreft een selectie van gebieden, die op basis van fysieke kenmerken als goede weidevogelgebieden gekwalificeerd kunnen worden; ze verschillen in de trends van de weidevogels. Voor deze gebieden heeft Alterra de gemiddelde bedrijfskenmerken bepaald en deze doorgeleverd aan SOVON, zodat de bedrijfskenmerken kunnen worden meegenomen in de analyse van het project Historische datasets weidevogels (Van 't Veer et al, 2008).

Daarnaast zijn de bedrijfskenmerken ook bepaald voor de gebieden van het landelijk meetnet weidevogels (verwijzing Meetnet). Dit bestand is eveneens door SOVON aangeleverd. Behalve voor de gebieden zelf zijn de bedrijfsgegevens ook bepaald voor de omliggende gebieden. Deze zijn gedefinieerd als een buffer van 2 km om de weidevogelgebieden.

Voor de locaties in Laag Holland (provincie Noord-Holland) waar weidevogels stabiel zijn of achteruitgaan zijn de volgende bedrijfskenmerken bepaald: bedrijfstype, bedrijfsomvang (hectares en economisch), perspectief (leeftijd jongste bedrijfshoofd en opvolgingssituatie), regio (provincie); deze kenmerken zijn bepaald voor de jaren 2002 en 2006.

In tabel 1 worden de gekozen kenmerken kort beschreven. De perceelsomvang en het gewas zijn afkomstig uit de Basis Registratie Percelen (BRP). Deze registratie is in 2001 door het ministerie van LNV opgestart en wordt gebruikt voor de uitvoering van de meststoffenwet, de jaarlijkse landbouwtelling en de aanvraag van diverse subsidies. Het gaat hierbij niet om de eigenaren van de percelen, maar om de gebruikers. De meeste landbouwbedrijven doen mee aan de jaarlijkse gecombineerde data inwinning, waarin onder andere de perceelsgegevens worden geactualiseerd: de ruimtelijke ligging, het gewas, de gebruiksvorm en de gebruiker. Door middel van dit bestand is voor de meeste landbouwpercelen bekend welk bedrijf het in gebruik heeft.

Daarnaast is gebruik gemaakt van GIAB, waarin de gegevens van de landbouwtelling beschikbaar zijn (Naeff en Smidt, 2007). Hierin zitten gegevens over bedrijfstype, bedrijfsomvang, bedrijfsvoering en toekomstperspectief.

Tabel 1. Bedrijfskenmerken die voor weidevogel gebieden bepaald zijn.

Bedrijfskenmerken	Variabelen	Bron
Gebied	- de oppervlakte van het gebied in hectare - de totale oppervlakte van de bedrijfspercelen in het gebied - het aantal percelen met bedrijfsgegevens in het gebied - aantal bedrijven met percelen in het gebied	SOVON Landbouwtelling BRP
Bedrijfsomvang	- de gemiddelde bedrijfsomvang in Nederlandse grootte eenheden (economische omvang) - de gemiddelde bedrijfsomvang in hectare	Landbouwtelling
Toekomstperspectief	- de gemiddelde leeftijd van het jongste bedrijfshoofd - het percentage bedrijven die naar verwachting de komende 10 jaar zullen stoppen: jongste bedrijfshoofd => 55 jaar, geen opvolger	Landbouwtelling
Veebezetting	- de totale veebezetting per ha in melkkoe eenheden (mestdruk) - de graasdier bezetting per ha	Landbouwtelling
Perceelskenmerken	- de gemiddelde omvang van bedrijfspercelen in het gebied - het percentage percelen met grasland	Basis registratie percelen
Bedrijfsvoering	% land dat bij biologische boeren behoort % land dat hoort bij bedrijven die grasland beweiden	Landbouwtelling
Bedrijfstype	% sterk gespecialiseerde melkveebedrijven % gespecialiseerde melkveebedrijven % graslandbedrijven % overige rundveebedrijven % overige bedrijven	Landbouwtelling

De aangeleverde gebieden vormden het uitgangspunt van de analyse. Voor deze gebieden is een overlay gemaakt met het BRP-bestand van 2006. Vervolgens zijn alleen percelen of delen ervan meegenomen die in de weidevogelgebieden liggen. Deze percelen zijn gekoppeld met de landbouwtelling, zodat duidelijk wordt welke bedrijfskenmerken erbij horen. Daarna is per gebied het gewogen gemiddelde van bedrijfskenmerken bepaald. Als wegingsfactor is de oppervlakte van de percelen gebruikt en dan alleen het deel dat daadwerkelijk in het weidevogel gebied ligt. Zowel BRP als GIAB bevatten gegevens die onder de Wet Bescherming Persoonsgegevens vallen. Daarom mogen alleen gegevens geleverd worden waarin gegevens individuele bedrijven niet herkenbaar zijn. Om dat te bereiken zijn alleen gebiedsgemiddelden geleverd als ze gebaseerd zijn op gegevens van 5 bedrijven of meer.

Tenslotte is deze analyse ook uitgevoerd met het BRP-bestand van 2002 en de Landbouwtelling 2002. In de loop van de analyse bleken sommige correcties van de bestanden nodig: soms doordat bij de landbouwtelling invulfouten zijn gemaakt, soms doordat bepaalde relaties zoals bv. Natuurmonumenten en Landschap Noord-Holland niet mogen meetellen bij de bepaling van de agrarische bedrijfsomvang.

3. Resultaten

In tabel 2 zijn de resultaten weergegeven voor goede weidevogelgebieden in Noord-Holland met een afnemende of stabiele weidevogelstand (gebaseerd op een 25 meter grid, Van 't Veer et al, 2008). In gebieden met een 'stabiele' weidevogelstand is het aantal weidevogels gedurende de laatste 10 jaar stabiel gebleven of vooruit gegaan; in de andere gebieden is het aantal weidevogels met meer dan 25 paar per 100 ha afgenomen. In totaal betreft onderstaande tabel 11.256 hectare gebied, waarvan 9.061 hectare bij boeren in gebruik is (in 2006). Uitgaande van gemiddeld 55 ha per bedrijf, betreft het 165 bedrijven, maar dit aantal is groter, doordat verschillende bedrijven slechts enkele percelen in de betreffende weidevogelgebieden hebben liggen. De getallen in de tabel betreffen steeds het gemiddelde per onderscheiden weidevogelgebied. Het gemiddelde van de bedrijfskenmerken is steeds gewogen voor oppervlakte, die de bedrijven in het gebied in gebruik hebben.

Tabel 2 Bedrijfskenmerken voor gebieden met een afnemende of stabiele weidevogelstand..

Bedrijfskenmerken Weidevogelstand	2002		2006	
	Afname	Stabiel	Afname	Stabiel
<i>Gebied</i>				
- gebiedsoppervlakte (hectare)	125	78	113	73
- oppervlakte van de bedrijfspercelen	80	48	92	57
- aantal percelen met bedrijfsgegevens	58	48	67	60
- aantal bedrijven	10	8	11	9
<i>Bedrijfsomvang</i>				
- de gemiddelde bedrijfsomvang (nge)	87	70	108	113
- de gemiddelde bedrijfsomvang (ha)	44	40	53	58
<i>Toekomstperspectief</i>				
- de gemiddelde leeftijd (jongste hoofd)	45.9	49.5	45.5	46.3
- het percentage stoppers	20	33	20	26
<i>Veebezetting</i>				
- de veebezetting (melkkoe eenh./ha)	-	-	1.76	1.67
- de graasdier bezetting (mk eenh per ha)	1.42	1.34	1.38	1.30
<i>Perceelskenmerken</i>				
- de gem. perceelsoppervlakte (ha)	3.78	3.55	3.45	2.46
- het percentage percelen met grasland	94	99	95	98
<i>Bedrijfsvoering</i>				
% land bij biologische boeren	8	9	6	10
% land bij bedrijven die beweiden	-	-	76	87
<i>Bedrijfstype</i>				
% sterk gespec. melkveebedrijven *)	62	47	49	31
% gespecialiseerde melkveebedrijven	7	8	6	12
% graslandbedrijven	6	10	17	22
% overige rundveebedrijven	19	30	25	34
% overige bedrijven	6	4	3	1

*) sterk gespecialiseerde melkveebedrijven halen tweederde of meer van de economische omvang in melkkoeien, gespecialiseerde melkveebedrijven komen met melk- en jongvee aan deze grens.

Het eerste dat opvalt bij tabel 2 is dat de verschillen in bedrijfskenmerken tussen afnemende en stabiele weidevogelgebieden minimaal zijn. Tabel 2 heeft betrekking op gebieden met gegevens van 5 bedrijven of meer. In 2006 blijkt dat ca. 80 % van de gebiedsoppervlakte bestaat uit landbouwpercelen met bedrijfsgegevens, terwijl dat voor 2002 60 – 65 % is. Dit betekent niet dat de oppervlakte die door landbouwbedrijven gebruikt wordt is toegenomen, maar dat het perceelsbestand in 2002 minder volledig was dan in 2006. Dit blijkt ook uit de ontwikkeling van de

perceelsoppervlakte, die volgens de perceelsgegevens is afgenomen. Dit komt niet overeen met de trend van schaalvergroting die al jaren heersend is in de Nederlandse landbouw. Blijkbaar zijn in 2006 diverse bedrijven met kleine percelen toegevoegd aan de BRP, die in 2002 nog niet waren opgenomen. De onvolledigheid van het percelen bestand in 2002 leidt er ook toe dat er minder gebieden in de totaaltabel meetellen, doordat minder gebieden voldoen aan de eis van minimaal 5 bedrijven per gebied.

Er is in de betreffende periode wel een behoorlijke bedrijfsontwikkeling geweest: de bedrijfsomvang is met 20 – 30 nge toegenomen en de oppervlakte met 10 – 15 hectare per bedrijf. In de stabiele weidevogelgebieden lijkt deze ontwikkeling iets sterker geweest dan in de afnemende weidevogelgebieden. In de stabiele gebieden waren de bedrijven eerst kleiner, maar in 2006 juist groter dan in de afnemende gebieden. In de afnemende gebieden was de leeftijd van het jongste bedrijfshoofd in 2002 bijna 50 jaar, maar in 2006 is dat gedaald naar 46: diverse bedrijven zijn overgenomen of hebben een eerste stap gezet in het overname proces doordat een van de kinderen is togetreden tot de maatschap. Het percentage stoppers in deze groep is afgenomen van 33 naar 26 procent; het is daarmee echter nog steeds hoger dan bij de afnemende weidevogel gebieden, waar het percentage stoppers 20 % bedraagt.

De verschillen in bedrijfsgrootte tussen afnemende en stabiele gebieden zijn in 2006 net andersom dan in 2002. De verschillen zijn niet groot; in 2002 wel significant, maar in 2006 niet. In dit onderzoek kan dus geen duidelijk verband tussen bedrijfsomvang en trend van de weidevogelstand worden vastgesteld.

De bedrijfsontwikkeling in de stabiele gebieden lijkt tot nu toe vooral bedrijfsvergroting te zijn geweest; stoppers zullen grotendeels zijn overgenomen door blijvende bedrijven en jongere opvolgers. Dit betekent wel dat de mogelijkheid bestaat dat na deze vergrotingsstap een intensiveringsstap zal volgen, met mogelijk nadelige effecten voor de weidevogels. Nader onderzoek moet uitwijzen of er inrichtingsmaatregelen zijn getroffen die zo'n intensiveringsstap mogelijk maken.

Het onderzoeksgebied bestond in 2002 grotendeels uit gespecialiseerde melkveebedrijven. In 2006 is dat aandeel flink afgenomen. Dit past in de algemene trend van specialisatie: de door het melkquotum in omvang beperkte melkveestapel wordt op een steeds kleiner aantal bedrijven gehouden. De bedrijven die stoppen met melkvee, gaan vaak nog enige tijd door met grasland en ander graasvee.

Zowel in 2002 als 2006 geldt voor stabiele weidevogelgebieden:

- dat er minder (sterk) gespecialiseerde melkveebedrijven zijn;
- dat er meer graslandbedrijven en overige rundveebedrijven zijn;
- dat er iets meer biologische bedrijven zijn;
- dat er iets meer bedrijven zijn die beweiden;
- dat er meer grasland is;
- dat de veebezetting iets lager is
- het aandeel stoppers hoger is.

Uit de analyse van SOVON blijkt dat veel van deze verschillen significant zijn ($p < 0.05$). Dit is weergegeven in tabel 3.

Tabel 3 (Bijna) Significante verschillen in kenmerken tussen gebieden met een afnemende en een stabiele weidevogelpopulatie (Van 't Veer et al, 2008).

Kenmerk	p =	2002	2006
Bedrijfsomvang (ha)		0.013	
Bedrijfsomvang (nge) *)		0.004	
Leeftijd jongste bedrijfshoofd		0.013	
Percentage stoppers		0.038	0.070
Percentage grasland		0.014	
Aandeel sterk gespec. melkveebedr.		0.015	0.005
Aandeel overige rundveebedrijven		0.013	
Aandeel gespec. Melkveebedrijven			0.079
Percentage grasland			0.011
Percentage beweiding			0.056
Perceelsoppervlakte			0.001

*) Bij de bedrijfsomvang in nge zat eerst een grote uitschieter – de significantie zou nogmaals bepaald moeten worden met de laatste set.

In bijlage 2 en 3 zijn de resultaten van afnemende en stabiele gebieden voor 2002 en 2006 ook in de vorm van boxplots weergegeven (Van 't Veer et al, 2008). Hierin wordt steeds van beide groepen de mediaan weergegeven (de dikke balk) en het interval waarin 75 % van de waarnemingen zich bevindt. De haken geven bij benadering het 95% betrouwbaarheidsinterval weer. Deze weergave van de resultaten is minder gevoelig voor extremen.

Conclusie

De analyse van de bedrijfsstatus laat zien dat er geen grote verschillen zijn tussen niet-stabiele en stabiele goede weidevogelgebieden. In zijn algemeenheid is het grondgebruik in de stabiele weidevogelgebieden minder intensief dan in de niet-stabiele gebieden. Dit kan leiden tot twee geheel verschillende conclusies: die verschillen zijn niet zo belangrijk óf blijkbaar kunnen kleine verschillen een hoop uitmaken. De afname van de verschillen in leeftijd en het aandeel stoppers in de periode 2002-2006 betekenen mogelijk dat de afgelopen jaren flink wat stabiele bedrijven zijn verjongd dan wel overgenomen. De mogelijkheid bestaat dat dit in de nabije toekomst tot een verdere intensivering van de stabiele weidevogelgebieden kan leiden.

4. Aanbevelingen

In deze beknopte rapportage is de analyse beperkt tot een eenvoudige groepsvergelijking van bedrijfskenmerken in gebieden met een afnemende en stabiele weidevogelstand. SOVON is echter ook bezig met een factor analyse, waarin een gecombineerde inschatting van een hele reeks aan mogelijke verklarende variabelen wordt gemaakt. Dit betreft onder andere de waterstand, de afstand tot de weg, het beheerpakket, de omgeving, het maai regime van de gebruiker. Mogelijk komen daaruit duidelijker relaties met bedrijfskenmerken naar voren.

Verder is het zinvol in een vervolgonderzoek na te gaan wat precies de achtergrond is van de geconstateerde onverwachte effecten. Te denken valt daarbij aan het afnemen van de perceelsgrootte tussen 2002 en 2006 en de grotere bedrijven in de stabiele weidevogelgebieden. Ook de ontwikkeling van bedrijfstypen en intensiteit van de bedrijfsvoering zou nader onderzocht moeten worden.

Andere aanbevelingen voor vervolgonderzoek op het gebied van weidevogels en bedrijfsvoering zijn:

- effecten van de factor: “animo voor weidevogels van de boer”; deze uit zich in verschillende aspecten:
 - o houding tegenover weidevogels
 - o afgesloten beheerpakketten
 - o daadwerkelijke beschermingsacties
- effecten van herinrichting en doorgevoerde veranderingen in slootpeil;
- effecten van egaliseren en herinzaaien;
- effecten van de regio: zijn de hier gevonden effecten regiogebonden of kunnen ze voor het hele land worden toegepast?

Literatuur

Naeff, H.S.D. en R.A. Smidt, 2007. *Geactualiseerd GIAB-bestand 2006 voor Nederland*. Alterra, Wageningen, oktober 2007

Van 't Veer R. , H. Sierdsema, K. Musters, N. Groen & W. Teunissen, 2008. *Analyse Historische datasets weidevogels*. in prep

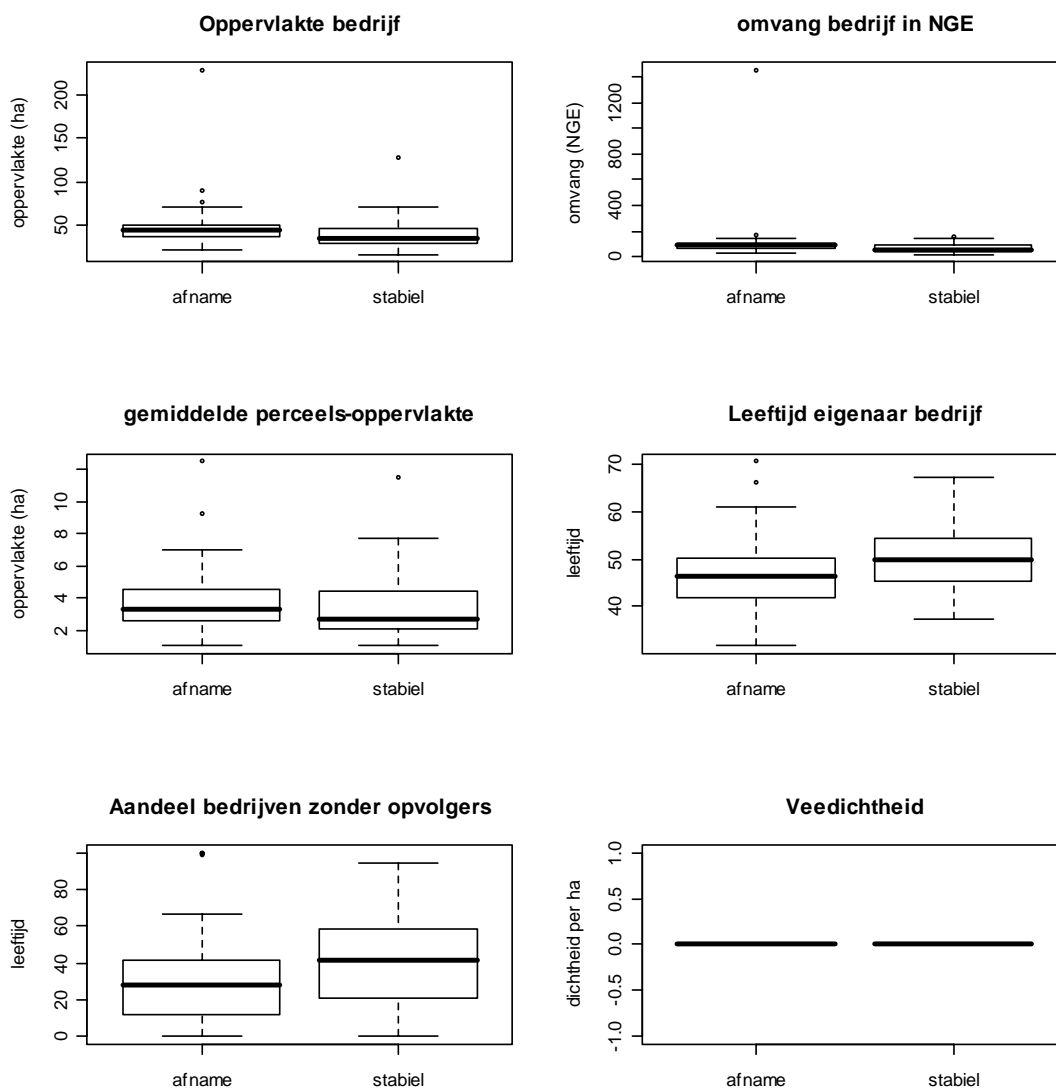
Bijlage 1. Bestandsbeschrijving bedrijfsinfo weidevogels

Voor de aangeleverde bestanden (weidevogelgebieden en buffergebieden) zijn de volgende bedrijfskenmerken bepaald:

veld	beschrijving
plot_id	plot_id uit het aangeleverde gebieden bestand
opp_gebied	de oppervlakte van het gebied in hectare
aantal_per	het aantal percelen met bedrijfsgegevens in het gebied
opp_perc_g	de totale oppervlakte van de bedrijfspcelen in het gebied
omvang_nge	de gemiddelde bedrijfsomvang in nederlandse grootte eenheden (economische omvang)
omvang_ha	de gemiddelde bedrijfsomvang in hectare
leeftijd	de gemiddelde leeftijd van het jongste bedrijfshoofd
perc_stop	het percentage bedrijven die naar verwachting de komende 10 jaar zullen stoppen: jongste bedrijfshoofd => 55 jaar en geen opvolger
perceel_ha	de gemiddelde omvang van bedrijfspcelen in het gebied
perc_gras	het percentage percelen met grasland
veetot_ha	de totale veebezetting per ha in melkkoe eenheden - mestdruk
graasdier	de graasdier bezetting per ha
perc_bio	het percentage land dat bij biologische boeren behoort
perc_bew	het percentage land dat hoort bij bedrijven die grasland beweiden
melkv_stsp	het percentage sterk gespecialiseerde melkveebedrijven
melkv_gesp	het percentage gespecialiseerde melkveebedrijven
grasland_b	het percentage graslandbedrijven
rundvee_ov	het percentage overige rundveebedrijven
overig_typ	het percentage overige bedrijven

Er is alleen gebiedsinformatie geleverd als het aantal bedrijven met percelen in het gebied 5 of meer bedraagt. De bedrijfsinformatie is steeds bepaald als gewogen gemiddelde van de betrokken bedrijven in het gebied. De oppervlakte van de percelen of delen daarvan die in het gebied liggen, is daarbij als wegingsfactor gebruikt.

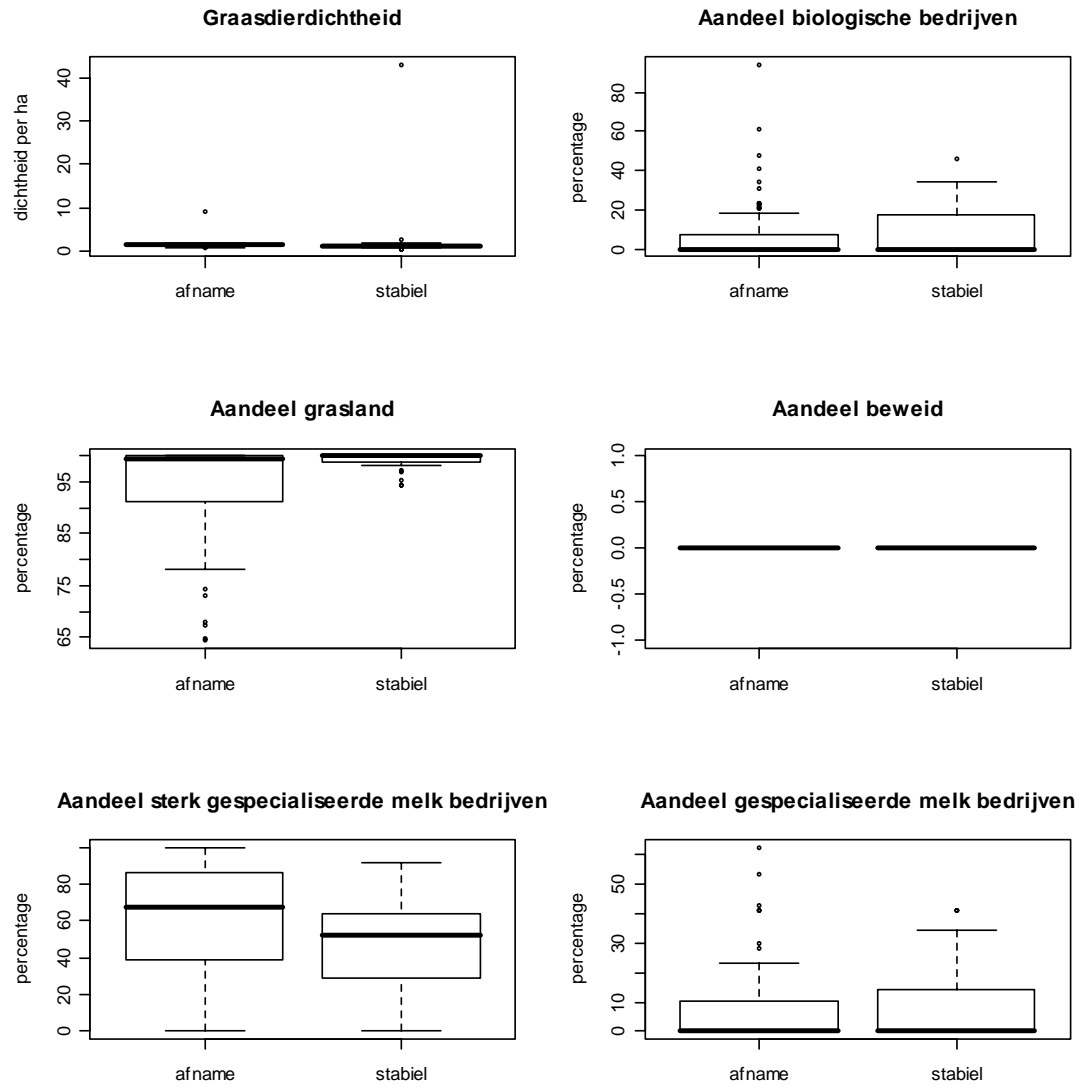
Bijlage 2. Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2002

Pm Oppervlakte bedrijf en omvang in nge zouden eigenlijk opnieuw gemaakt moeten worden op basis van de laatste levering, waardoor de onterechte uitschieters verdwijnen.

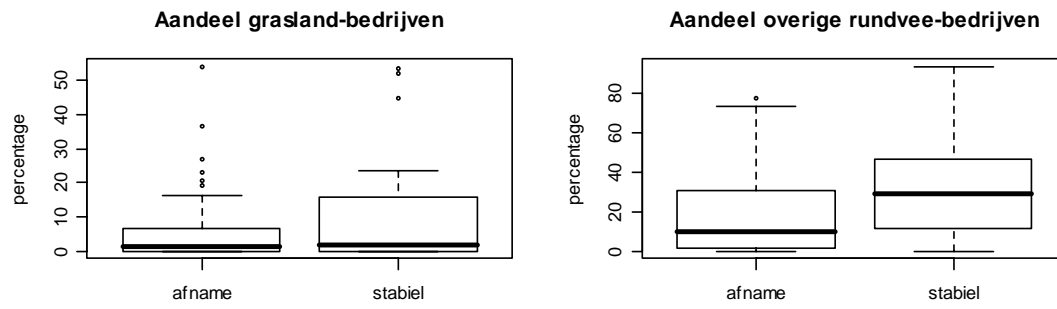
Pm Veedichtheid 2002 is onbekend, en daardoor op 0 gesteld.

bijlage 2: Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2002

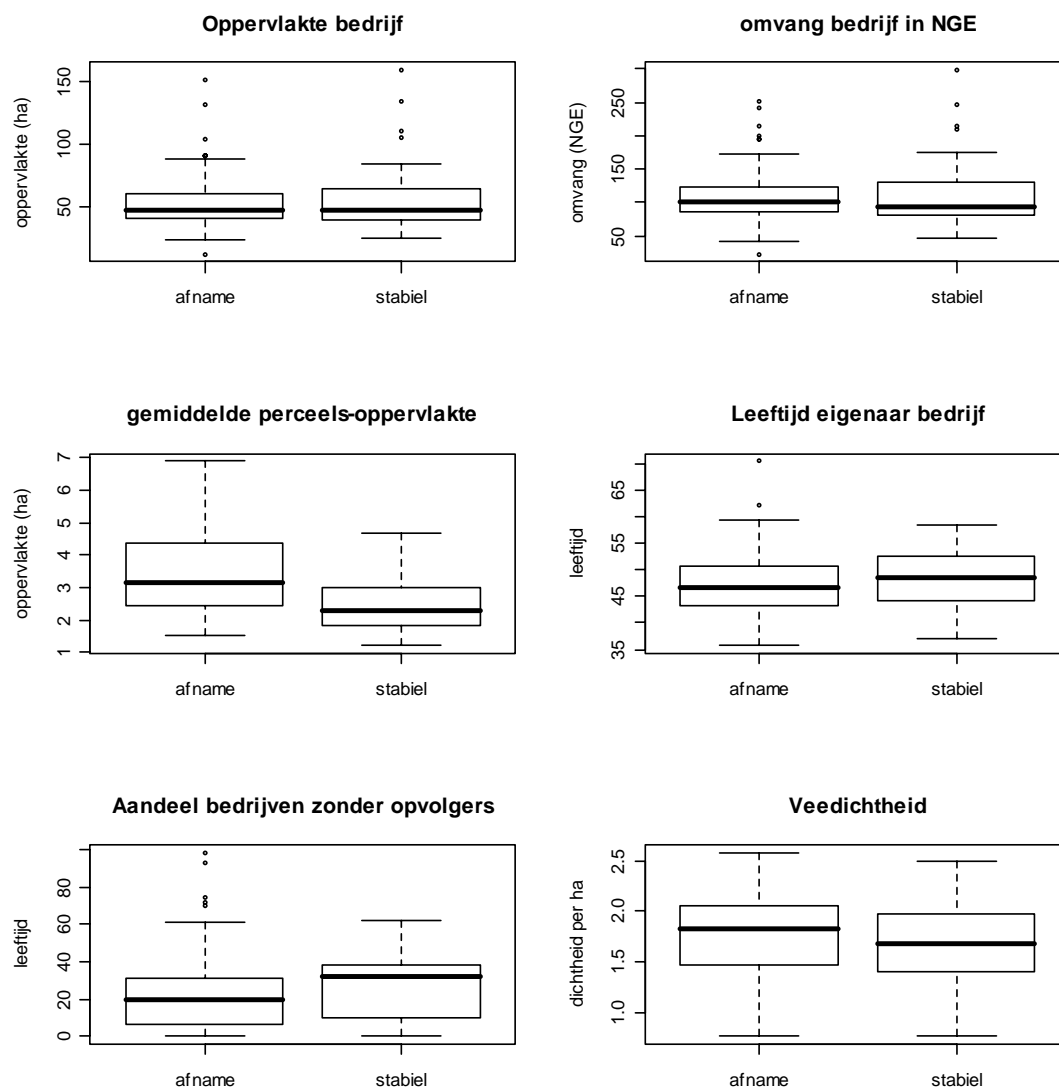

Pm Het aandeel beweiding in 2002 is onbekend en daarom op 0 gesteld.

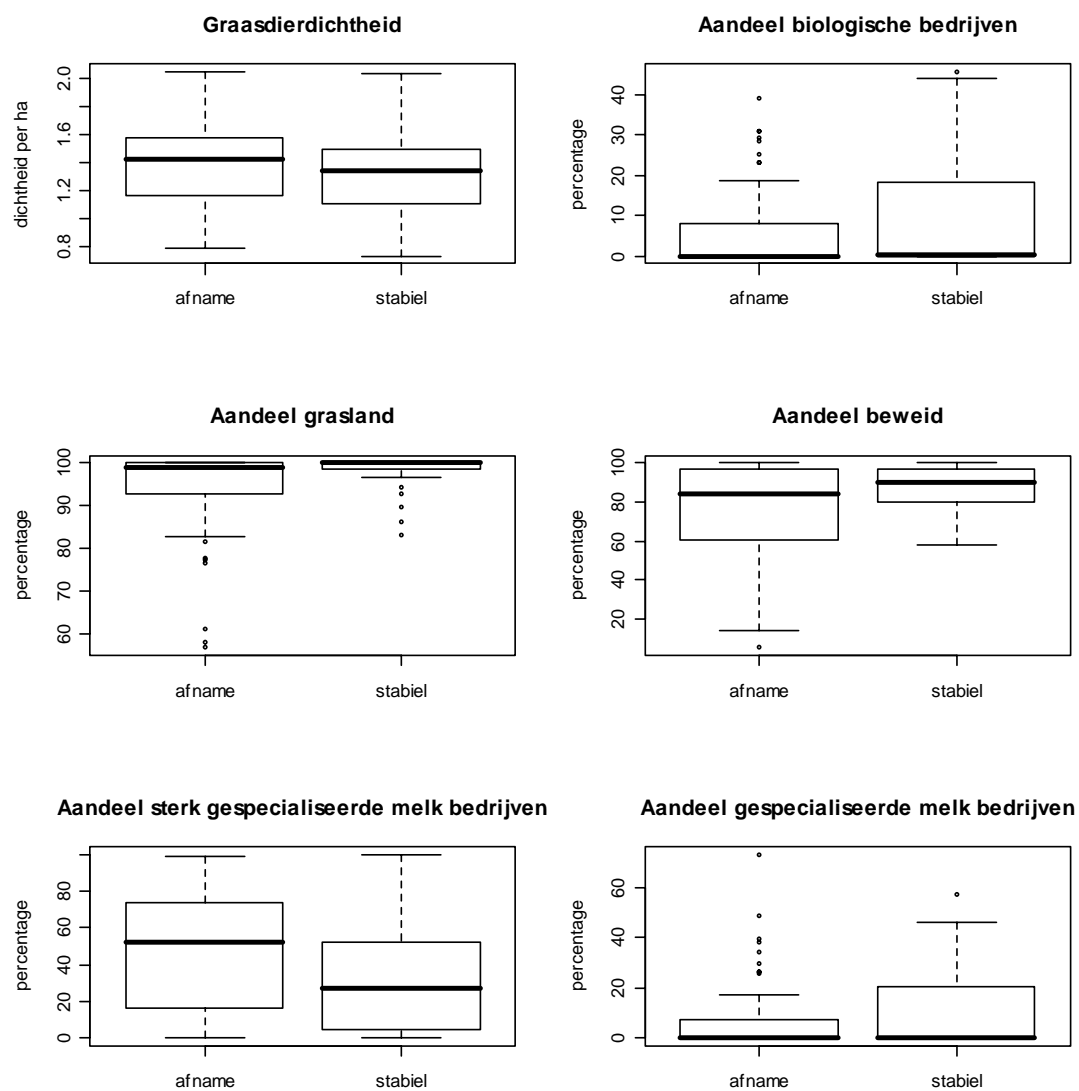
bijlage 2: Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2002

Bijlage 3. Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2006

bijlage 3: Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2006

bijlage 3: Boxplots van bedrijfskenmerken voor weidevogelgebieden voor 2006

